

O. Ye. Bilhorodska

FORMAL COMPOSITION IN THE SYSTEM OF ART EDUCATION OF FUTURE ARCHITECTS

Problem solving of improving the specialists' professional skills in the field of fine arts and architecture requires continuous improvement of theoretical and methodological knowledge and pedagogical skills. One of the directions to achieve this goal is to form a creative composition. A wide range of educational and creative activity, expressed in the specific architectural and construction education has diversified the nature of the material and the development of spatial environment. It requires specialists' knowledge of different methodological directions; understanding the logic of their relationship in professional activities; the need for methodical search based on the integration processes of education, all of which can and should be displayed in the composition. Composition is the most important factor of artistic expression. In today's architectural education all creative disciplines from Fine Arts to Design start with the composition. Knowledge, understanding and application of composite patterns are the basis of the formation of the future expert architect. Composition in any form of art is determined as a way the system construction of art works by agreeing among certain components (parts, tools). Image composition is a special form of structural organization of visual material in an indissoluble unity and figurative expressive relationship (content) and structural (formal) sign of the picture. The student should know the laws of composition and use them skillfully. Assignments are directed to development of creative thinking, a sense of proportion and harmony, understanding and practical application of categories such as statics and dynamics, rhythm, symmetry and asymmetry, contrast and nuance, integrity and completeness. In the future architecture students need such qualities as precision and sharpness of visual perception for the implementation by the complexity of problems in architectural composition.

Keywords: architectural education, formal composition, art education, higher education institution.

Подано до редакції

УДК: 378.124+377.112.4

В. В. Боксгорн

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПЕРЦЕПЦІЇ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СОЦІОНОМІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У даній статті розглянуто роль соціально-педагогічної перцепції у фаховій підготовці соціономів педагогічних університетів.

Ключові слова: перцепція, соціальна перцепція, соціально-педагогічна перцепція.

Постановка проблеми. Нині для нашого суспільства досить актуальним є завдання підвищення ефективності професійної освіти. Особливо гостро воно постає для представників соціономічних професій, де об'єктом праці є людина з її різноманітними проблемами і труднощами. Насамперед, це стосується педагогів, психологів, соціальних працівників.

У час соціально-економічних перетворень значущим є формування фахівця з високими професійними знаннями та уміннями, здатного максимально адаптуватися до теперішніх змін. Важливою складовою професійної підготовки виступає особистісна складова, яка підвищує ефективність виконання професійної діяльності. Тому зараз мова йде про формування не лише інформаційної складової, але і розвиток особистості майбутнього спеціаліста. Особливої актуальності ця проблема набуває для фахівців соціономічної сфери, які працюють у сфері професійних відносин "людина-людина". Цей тип професій передбачає безпосередню взаємодію з людьми, тому важливим є наявність особистісних якостей, що оптимізують інтеракцію з оточуючими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За безумовної важливості досліджень сучасних науковців проблема формування соціально-педагогічної перцепції майбутніх фахівців соціономічних професій є недостатньо дослідженою і потребує використання нових підходів до її розв'язання, систематизації та теоретичного осмислення.

Слід зауважити, що роль соціальної перцепції у життєдіяльності людини знайшла відображення в багатьох працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Зокрема, вивчалися соціально-перцептивні характеристики спільної діяльності (Г.Андреєва, А.Коссаковски, М.Обозов, Х.Теджфел, С.Фрейзер, А.Хараш, П.Шихирев, А.Юревич); механізми соціальної перцепції, що обумовлюють ефективність взаємодії людей (В.Агеєв, Г.Андреєва, О.Бодальов, І.Кон, Б.Паригін, Т.Хайдер, В.Ядов); проблеми підвищення точності міжособистісного сприймання, розвитку соціальної перцепції (А.Бандура, М.Герберт, М.Даннет, К.Девіс, О.Донцов, Г.Келлі, Дж.Кемпбелл, Р.Кричевський, К.Левін, Л.Петровська, З.Фрейд); особливості міжособистісного сприймання в різних сферах життєдіяльності, спілкування людини

(Г. Андреева, Л. Гозман, Я. Коломінський, Р. Кричевський, С. Максименко, М. Пірен, В. Семиченко, В. Циба, Н. Чепелева, Ю. Швалб, Ю. Шерко тощо), зокрема, в наукових і виробничих колективах (В. Агеєв, Т. Базаров, В. Соловйов, А. Свенцицький), у спорті (Р. Кричевський, А. Марженя, Т. Миронова, М. Новіков), у педагогічному процесі (О. Бодальов, Е. Дубовська, Я. Коломінський, Л. Савенкова, Т. Яценко)[1].

Важливість сприйняття та оцінки стану соціальних об'єктів як професійно значущої характеристики описано у працях: Г. С. Абрамової, Н. О. Антонової, Л. С. Базилевської, М. В. Барни, А. С. Борисюк, Л. Ф. Бурлачука, П. П. Горностая, Т. М. Данилової, І. М. Кирилюк, О. О. Кондрашихіної, Р. Кочюнаса, А. Г. Лідерса, І. А. Мартинюк, В. Г. Панка, Н. І. Пов'якель, К. Роджерс, А. Г. Самойлової, С. Собкова, Н. А. Сургунд, Т. І. Федотюк, Н. В. Чепелевої, Т. С. Яценко та ін.

Метою статті є визначення ролі соціально-педагогічної перцепції у фаховій підготовці майбутніх соціологів педагогічних університетів.

Виклад основного матеріалу. Інтеракція - (від англ. interaction, лат. inter + activus — діючий) - безпосередня міжособистісна взаємодія ("обмін символами"), найважливішою особливістю котрої визнається здатність людини "приймати на себе роль іншої. Одна з психічних функцій, складний процес прийняття й перетворення сенсорної інформації, що формує суб'єктивний цілісний образ об'єкта, який у свою чергу впливає на аналізатори через сукупність відчуттів, які ініціюються певним об'єктом, називається перцепцією.

Сприйняття, розуміння і оцінка людьми соціальних об'єктів: інших людей, самих себе, груп, соціальних спільнот і ін. визначається терміном соціальна перцепція. Цей термін ввів американський психолог Дж. Брунер для позначення факту соціальної обумовленості сприйняття, його залежності не лише від характеристик стимул-реакції (об'єкту), але і від минулого досвіду суб'єкта, його цілей, намірів, від значущості ситуації та ін.

Пізніше під соціальною перцепцією стали розуміти цілісне сприйняття суб'єктом не лише предметів матеріального світу, але і соціальних об'єктів (інших людей, груп, класів, народностей і ін.), соціальних ситуацій.

Водночас поза увагою дослідників практично залишилось виявлення особливостей соціально-педагогічної перцепції фахівців соціологічної сфери діяльності, зокрема у педагогічному університеті, хоча остання, на нашу думку, відіграє особливо важливу роль в підвищенні ефективності професійної діяльності. Ця роль обумовлена специфічною метою професії педагога, соціального працівника, відповідно до класифікації, Є. Клімова, належать до групи соціологічних професій, професій типу «людина-людина», де провідним предметом праці є інша людина.

Р. Каверіна зазначає, що характеристиками, що відображають предмет праці представників соціологічних професій, є такі: елементи зовнішнього вигляду людини (зріст, статура, постава, одяг, зачіска); елементи експресії (міміка, пантоміміка, інтонація мови); характеристики соціально-групової приналежності (стать, вік, одна людина, стала група людей, колектив, потік людей); властивості особистості (ставлення до людей, загальні, спеціальні здібності, потреби, інтереси); особливості психічних станів; характеристики пізнавальних і емоційно-вольових процесів. До критеріїв, що дозволяють віднести професію до групи соціологічних, належать також: цілі діяльності (наприклад, управління, оцінювання, контроль, виховання, обслуговування); засоби діяльності (вербальні, невербальні форми впливів, опосередковані та безпосередні контакти); умови праці (техніко-економічні, режимно-гігієнічні, соціально-психологічні), функції, здійснювані працівником. Р. Каверіна вважає, що однією із основних і найбільш важливих функцій працівника професій типу людина-людина є оцінка стану соціальних об'єктів.

Одним із найважливіших механізмів міжособового пізнання виступає стереотипізація. Її суть полягає у тому, що ми схильні сприймати інших людей через призму притаманних нам деяких стійких еталонів (стереотипів).

Слід мати на увазі, що у більшості випадків формування таких еталонів у професійній діяльності фахівців соціологічної сфери відбувається стихійно, непомітно для особистості, що і зумовлює значною мірою їх владу над ними, особливо в умовах дефіциту інформації про людей, коли оцінювання вимушено здійснюється по першому враженню.

Виділяють (А.О. Реан) такі основні групи соціально-перцептивних стереотипів: 1) антропологічні; 2) етнонаціональні; 3) соціально-статусні; 4) соціально-рольові; 5) експресивно-естетичні; 6) вербально-поведінкові [6].

Ми наголошуємо, що стереотипи у педагогічній діяльності носять, як правило, суб'єктивний, індивідуальний характер. В їх основі лежить зафіксований досвід спілкування конкретного вчителя з учнями. Так, у педагогів під впливом власного досвіду формуються специфічні соціальні стереотипи "відмінника", "активіста", "двієчника" тощо. Зустрічаючись вперше з незнайомими учнями, вчитель з більшою чи меншою ймовірністю прогнозує наявність у них рис, зумовлених належністю до тієї чи іншої категорії.

Суб'єктивність педагогічних стереотипів аж ніяк не суперечить їх однаковій спрямованості та поширеності багатьох з них. Так, для більшості вчителів "очевидним" є зв'язок між хорошою успішністю і здібностями, добросовісністю, дисциплінованістю, чесністю учня; не менш "очевидною" є і залежність низької успішності і ліні, неорганізованості, відсутності здібностей в учня. До категорії "неблагополучних" попадають, як правило, непосидючі, активні діти, з

власною думкою, які не можуть не прореагувати на зауваження вчителя, готові вступити в суперечку з ним. У той же час школярі, які залежать від вказівок і зауважень вчителя, демонструють свою покірність, оцінюються скоріше як благополучні і вкрай рідко відносяться до категорії “важковиховуваних”.

Поширення стереотипів залежить насамперед від відсутності конкретної інформації про людину. Чим глибше і всеохоплююче вчитель вивчає учня, тим менше стереотипи будуть впливати на оцінку його особистості, але не слід говорити лише про негативні аспекти (обмеження здатності вчителя адекватно і різнобічно пізнавати особистість учня, що негативно впливає на ефективність управління її розвитком) педагогічних стереотипів. Так, в основі спроможності досвідченого вчителя миттєво реагувати на зміни ситуації і приймати педагогічні рішення також лежать певні педагогічні стереотипи, що ґрунтуються на його педагогічному досвіді, на десятиріччях взаємодії з учнями. Все це свідчить і про певні пізнавальні можливості педагогічних стереотипів.

Проведений нами аналіз наукової літератури з дослідження поняття перцепції та соціальна перцепція, дає підстави зробити висновок про важливість формування усвідомленого, не стихійного процесу сприйняття педагогом учня, що зумовлюватиме його об'єктивність, оцінювання відбуватиметься на основі набутих під час фахової підготовки соціонома у педагогічному університеті знань щодо закономірностей та технологій пізнання людини, формування відповідних педагогічних умінь. Серед останніх виділяють рефлексивно-перцептивні уміння і рефлексивно-перцептивні навички (А.О. Реан) [6].

Органічний комплекс рефлексивно-перцептивних умінь педагога утворюють уміння пізнати власні індивідуально-психологічні особливості, оцінити свої психічні стани, здійснювати різнобічне сприймання і адекватне пізнання особистості учня. Очевидно, що ці вміння базуються на системі відповідних знань (закономірностей і механізмів міжособового пізнання і рефлексії, педагогіки, вікової психології дітей, підлітків, юнацтва тощо) та рефлексивно-перцептивних навичок. Останні дозволяють педагогу здійснювати ряд дій по пізнанню особистості учня без поетапного усвідомленого регулювання і контролю. Серед них розрізняють соціально-перцептивні, рефлексивні та інтелектуальні.

За нашим визначенням, соціально-педагогічна перцепція фахівця соціономічної сфери діяльності у педагогічному університеті передбачає включення ряду особливих, нових, значущих чинників, що детермінують процес сприйняття. Це такі, як професійна спрямованість, педагогічні здібності, педагогічна інтуїція, особливості педагогічної діяльності як чинника загальної соціалізації індивіда, компетентність та інші.

Під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості учителя, які дозволя-

ють йому самостійно і ефективно реалізувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності. “Компетентність” визначає рівень професіоналізму особистості, а її досягнення відбуваються через здобуття нею необхідних компетенцій, що є метою професійної підготовки фахівців [3].

Проте провідна роль належить світогляду і спрямованості особистості, мотивам, що визначають її поведінку і діяльність.

Педагогічна спрямованість, за визначенням Сергієнкової О.П., є основним компонентом структури особистості педагога, його діяльності, яка визначає поведінку, ставлення до професії, ставлення передусім до дитини, тобто спрямованості на прийняття особистості дитини.

Педагогічні здібності реалізуються на перцептивно-рефлексивному і проєктивному рівнях. Перцептивно-рефлексивний рівень педагогічних здібностей охоплює такі види відчуття об'єкта, пов'язані з симпатією, почуття міри або такту і почуття залученості до життя учнів. Проєктивний рівень педагогічних здібностей виявляється у створенні нових продуктивних способів розвитку навчання і виховання, охоплює гностичні, проєктувальні, конструктивні, комунікативні й організаторські здібності.

Педагогічні здібності характеризують розумові та емоційно-вольові якості особистості, які є взаємопов'язаними й утворюють єдине ціле.

Проявляються педагогічні здібності в особливій чутливості до педагогічних цілей, засобів і результатів міжособистісних стосунків педагога та учнів, здатності запобігти настанню втоми при роботі з людьми, витримувати емоційні навантаження у процесі спілкування (соціальні працездатність і саморегуляція).

За визначенням Богданової І.М., педагогічна інтуїція - це особлива якість педагога, яка характеризується специфічним чуттям, проблемним баченням, тонким розумінням, творчим уявленням, чіткою пронизливістю, практичною мудрістю [3].

Попри значущість та необхідність використання соціально-педагогічної перцепції у професійній діяльності, процес формування фахівців соціономічних професій у педагогічних університетах практично не здійснюється, що ускладнює педагогічну діяльність та не дозволяє молодому педагогу ефективно і творчо вирішувати актуальні практичні завдання.

Висновки. Тому соціально-педагогічну перцепцію розуміємо, як здатність педагога, вчителя (в широкому значенні цього слова) у процесі безпосередньої суб'єкт-суб'єктної взаємодії перетворювати інформацію цілісного сприйняття соціальних об'єктів та педагогічних ситуацій на професійній основі у дидактичну площину, вирішуючи: стратегічні (планування результату взаємодії), тактичні (підбір засобів та методів впливу), ситуативні (реакція у діях) задачі.

Ефективність педагогічної діяльності у системі «суб'єкт-суб'єкт» залежить від повноти і адекватності пізнання педагогом особистості учня, адже педагогічна взаємодія завжди припускає паралельний процес міжособистісного пізнання.

Соціально-педагогічна перцепція як форма стосунків педагога та учня визначається багатьма сторонами особистості, ідейними переконаннями, культурою поведінки, загальною й спеціальною освітою, запасом відповідних умінь і навичок. Оволодіти соціально-педагогічною перцепцією, не маючи професійної підготовки, неможливо. Соціально-педагогічна перцепція не засвоюється шляхом заучування, запам'ятовування чи тренування. Вона є результатом

творчості індивідуальності, показником гнучкості його розуму, нестереотипності, може мати різні форми, які залежать від певних передумов знань індивідуальних особливостей, психічного стану, настроїв і переживань співрозмовника.

Отже, вивчення теорії і практики підготовки фахівців соціономічних професій показало, що нині майже немає досліджень, предметом яких було б обґрунтування системи формування соціально-педагогічної перцепції майбутніх фахівців соціономічних професій. Теоретичне обґрунтування актуальності формування соціально-педагогічної перцепції актуалізує визначення її статусу в структурі підготовки фахівців соціономічної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Худякова В. І. Соціальна перцепція як чинник оптимізації управлінської діяльності керівника середньої загальноосвітньої школи : Автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.05 / В. І. Худякова ; АПН України. Ін-т психології ім. Г. С.Костюка. – К., 2003. – 20 с.
2. Ананьев Б. Г. Психология педагогической оценки / Б. Г. Ананьев // Избранные психологические труды. – Т. 2. – М., 1990. – С. 268.
3. Богданова І. М. Педагогічні інновації в школі підготовки вчителя : кінець ХХ – початок ХХІ століт-

тя : монографія / І. М. Богданова. – Одеса : МП Черкасов. – 2009. – С. 157.

4. Панферов В. Я. Классификация функций человека как субъекта общения / В. Я. Панферов // Психологический журнал. – № 4. – 1997. – С. 51-60.

5. Познание и общение // Под ред. Б. Ф. Ломова, А. В. Беляевой, М. Коула. – М., 1998. – С. 336.

6. Реан А. А. Профессионализм в межличностном познании / А. А. Реан // Региональная акмеологическая служба в системе образования. – СПб., 1995. – С. 86-88.

REFERENCES

1. Khudiakova, V. I. (2003). *Sotsialna pertseptsiia yak chynnyk optymizatsii upravlinskoï diialnosti kerivnyka serednoi zahalnoosvitnoi shkoly* [Social perception as a factor in optimizing the management of the secondary school head]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: In-t psykholohii im. H. S. [in Ukrainian].
2. Ananyev, B. G. (1990). *Psikhologiya pedagogicheskoy otsenki* [Psychology of educational evaluation]. *Izbrannyye psikhologicheskyye trudy – Selected psychological works*, 2, 268. Moscow [in Russian].
3. Bohdanova, I. M. (2009). *Pedahohichni innovatsii v shkoli pidhotovky vchytelia: kinets XX – pochatok XXI stolittia* [Pedagogical innovations in teacher training

schools: the end of XX – the beginning of XXI century]. Odesa: MP Cherkasov [in Russian].

4. Panferov, V. Ya. (1997). *Klassifikatsiya funktsiy cheloveka kak subyekta obshcheniya* [Classification of human functions as the subject of communication]. *Psikhologicheskii zhurnal – Psychological Journal*, 4, 51-60 [in Russian].

5. Lomov, B. F., Belyayeva, A. V., & Koul, M. (1998). (Eds.). *Poznaniye i obshcheniye* [Cognition and communication]. Moscow [in Russian].

6. Rean, A. A. (1995). *Professionalizm v mezhlchnostnom poznanii* [Professionalism in interpersonal knowledge]. *Regionalnaya akmeologicheskaya sluzhba v sisteme obrazovaniya – Regional acmeological service in the education system*. St. Petersburg [in Russian].

V. V. Bokshorn

РОЛЬ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПЕРЦЕПЦИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СОЦИОНОМОВ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ

В данной статье рассмотрена роль социально-педагогической перцепции в профессиональной подготовке социономов педагогических университетов.

Ключевые слова: перцепция, социальная перцепция, социально-педагогическая перцепция.

V. V. Bokshorn

THE ROLE OF SOCIAL-PEDAGOGICAL PERCEPTION IN THE PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE SOCIONOMS IN PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

Presently for our society a task of increasing efficiency of professional education is enough actual. Especially sharply it appears for the representatives of socionoms professions, where the object of labour is a man with his various problems and difficulties. First of all, it should make interest for teachers, psychologists and social workers. In the time

of socio-economic transformations forming of specialists' high professional knowledge and abilities, capable to adapt themselves to the present changes maximally is meaningful. A personality constituent that promotes efficiency of implementation of professional activity comes forward as an important constituent of professional preparation. Therefore now the question is about forming of not only informative constituent, but also development of personality of future specialist. The special actuality of this problem acquires for the specialists of socioeconomics sphere that work in the field of professional relations "man-man". This type of professions envisages the direct co-operating with people that is why a presence of personality qualities that optimize perception with wider public is important. The aim of the article is determination of role of social-pedagogical perception in professional preparation of future socioeconomics in pedagogical universities. Social-pedagogical perception as a form of a teacher and a student relationship is determined by many individual parties, ideological beliefs, culture, behavior, general and special education, supply of relevant skills. It is impossible to master social and pedagogical perception without training. Social-pedagogical perception is not absorbed by learning, memory or training. It is the result of creative individuality and flexibility level of his/her mind, depending on certain preconditions knowledge of individual characteristics, mental state, mood and emotions of the interlocutor.

Keywords: perception, social perception, social-pedagogical perception.

Подано до редакції 04.06.14
